



GENDEROVÝ BALÍČEK 01/2005

Genderové balíčky – celkem čtyři se zaměřením na různé oblasti společenského života, které vykazují genderově více nebo méně zatížené rysy – mají přispět informacemi, zdroji, daty a odkazy na situaci v zahraničí ke zvýšení povědomí a citlivosti k tématům, která souvisejí s postavením žen a mužů v České republice. Činí tak prostřednictvím argumentů a relevantních faktů, s využitím zdrojů, které má Gender Studies, o.p.s. k dispozici jak ve své knihovně, tak i díky spolupráci s mezinárodními institucemi a organizacemi.

Tématem prvního balíčku je **politická participace žen**, obecněji jejich účast na rozhodovacích procesech v České republice, resp. Evropské unii.

V posledním roce se téma žen v politice stalo mediálně frekventovanějším než obvykle. Přispěly k tomu ženy, které se za mediální podpory například Olgy Sommerové rozhodly založit stranu žen nazvanou Rovnost šancí. Stejně tak i nově založená platforma žen v rámci KDU-ČSL. A v neposlední řadě také návrh novely volebního zákona, která mj. zahrnuje 30% kvótu zastoupení žen na kandidátních listinách politických stran ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Tomu se však nedostalo příliš velké pozornosti – i vzhledem k tomu, že na stůl jednání vlády se zatím nedostal. Přesto je otázka kvót, případně parity, obsahem celé řady diskusí vedených jak v tištěných, tak elektronických médiích.

Jistou pozornost si získala i kampaň Gender Studies, o.p.s. před volbami do Evropského parlamentu v 1. polovině roku 2004. Ta nesla heslo Hlas ženám! a jejím cílem bylo v první řadě podpořit všechny ženy kandidující do Evropského parlamentu – bez ohledu na jejich politickou příslušnost. Projekt zároveň využil předvolebního období k tematizaci potřeby zvýšené účasti žen na politice státu.

Dodnes je nízká účast žen na politickém rozhodování významným rysem obrazu České republiky směrem k zahraničí, a do budoucna jím nepochybně ještě zůstane. Bude jím dokud se podíl žen na politickém životě, a potažmo rovnost příležitostí žen a mužů ve společnosti, nestane klíčovým tématem pro programy politických stran a hnutí, politiky a političky na úrovni místní, regionální i národní, média a společnost jako takovou.

Proto vznikl tento „balíček“ – aby uvedl podíl žen v politice do kontextu a přispěl k rozšíření povědomí o celé řadě aspektů, které jsou přínosné pro celou společnost v případě vyrovnané účasti žen a mužů na politickém rozhodování.

Obsah:

Ženy v mocenských a rozhodovacích pozicích

Rozhovory:

Anna Čurdová

Liana Janáčková

Zdenka Ulmannová

Pohled ze zahraničí: Účast žen a mužů na veřejném a politickém rozhodování

Hlas ženám! aneb Proč prosazovat rovnou reprezentaci žen a mužů v politickém rozhodování na místní, regionální, celostátní i mezinárodní úrovni?

Kvóty a právo žen na reprezentaci

Stručně a aktuálně...

Závěr

Ženy v mocenských a rozhodovacích pozicích

Michaela Marková-Tominová

Paritní zastoupení žen v rozhodovacích procesech by mělo být pravidlem ve všech vyspělých demokraciích. Tento princip je deklarován v řadě dokumentů jak na úrovni Organizace spojených národů (je jednou z dvanácti kritických oblastí obsažených v Pekingské akční platformě a je požadován i v Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen - CEDAW), tak na úrovni Evropské unie. Zahrnuje jak otázku zastoupení žen ve funkcích volených, tedy v politice, tak ve funkcích jmenovaných v sektoru veřejné správy a v podnicích se státní účastí a v neposlední řadě i v soukromém sektoru.

Ačkoli v České republice prakticky neexistuje oblast, kde by ženy v řídicích pozicích převažovaly nad muži, vláda dosud nepřijala vůbec žádná opatření na zlepšení této situace.

Popis současného stavu

1. Funkce volené

Zastoupení žen na všech úrovních volených orgánů

V České republice je v současné době, po odvolání ministryně zdravotnictví, ve vládě jen jedna žena, tzn. 6% žen (mezi lety 1990 a 2002 bylo dohromady ve vládách ČSFR a ČR jen 5 žen, z toho dvě byly v úřednické vládě od ledna do června 1998 – jednalo se o ministryni spravedlnosti a ministryni zdravotnictví). V Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR je 17% žen a v Senátu PČR 11%. Mezi krajskými hejtmany není žena jediná; pouze mezi jejich zástupci jsou ženy dvě. Tradičně nejvyšší zastoupení žen je na nejnižších úrovních samosprávy a platí úměra čím menší obec, tím spíše je v jejím čele žena (viz tabulka č. 1). Zajímavý je také fakt, že více než polovina žen zvolených do komunálních voleb v roce 1998 je z kandidátek nezávislých sdružení; z politických stran mají největší zastoupení žen na komunální úrovni křesťanští demokraté (28% žen na kandidátkách, 22% zvolených).

V této souvislosti je nutné zmínit, že po roce 1989 se zastoupení žen v nejvyšších zákonodárných orgánech dramaticky snížilo – zatímco v roce 1981 bylo v českém parlamentu 28% žen, v roce 1990 to bylo 11% a v roce 1992 tvořily ženy 9,5%. V komunistickém parlamentu bylo totiž 30% křesel určeno ženám. Ačkoli předchozí režim neměl s demokracií nic společného, z hlediska zastoupení žen lze tento konkrétní vývoj interpretovat jako nepříznivý.

Z čísel v níže uvedené tabulce vyplývá, že počet žen zvolených na všech úrovních se postupně mírně zvyšuje. Nicméně tento vývoj je náhodný a není výsledkem žádných záměrných opatření ani vlády, ani politických stran.

Například zvýšení počtu žen v poslanecké sněmovně po posledních volbách je způsobeno tím, že relativně velký počet křesel získala KSČM (18% hlasů), která na volitelných místech svých kandidátek tradičně udržuje 25% zastoupení žen, a také má největší podíl žen ze všech poslaneckých klubů (KSČM ale nepoužívá žádné kvóty).

Tabulka č.1: Zastoupení žen ve volených orgánech v letech 1994–2002

Termín a procento zvolených žen								
Instituce	XI 94	VI 96	XI 96	VI 98	XI 98	XI 00	VI 02	XI 02
Poslan. sněm. Parlam. ČR		15		16			17	
Senát Parl. ČR (% žen zvolené v jedné třetině obvodů/celkové % žen v senátu)*			11/11	11/11	15/12		11/12	
Krajská zastupit. (bez hl.m. Praha)						13		
Místní, městská a obecní zastup.	18				21			23

Zdroj: ČSÚ, vybráno autorkou

Postavení žen v politických stranách

Vedení politických stran obsazují převážně muži. Od roku 1989 stáli v čele všech významných politických stran; výjimku tvořily A. Hromádková ve funkci předsedkyně DEU v první polovině 90. let a Hana Marvanová, která byla historicky první ženou v čele parlamentní politické strany (v letech 2001–2002 byla předsedkyní Unie svobody). Místopředsedkyni mají v současné době pouze ČSSD a KSČM. Stejná situace je u mládežnických organizací příslušných stran – jedná se o Mladé sociální demokraty (MSD), Mladé konzervativce (MK), Komunistický svaz mládeže (KSM) a Junior klub KDU-ČSL. V současnosti je předsedou všech těchto organizací muž.

Zastoupení žen a mužů v členských základnách politických stran ilustruje tabulka č. 2. Pozoruhodný je zejména fakt, že největší zastoupení žen je u konzervativních křesťanských demokratů. To je způsobeno zřejmě tím, že se jedná o stranu, kde mívají stranickou legitimaci všichni členové rodiny.

Tabulka č. 2: Členská základna parlamentních politických stran

Strana	Rok	Počet členů	Z toho žen	% žen
ČSSD	1999	14 000	3 780	27,0
	31. 12. 2000	16 300	4 189	25,7
KDU-ČSL	1999	60 464	31 597	52,3
	1. 3. 2002	50 834	26 770	52,7
KSČM	1999	136 516	51 360	42,8
	31. 12. 2001	112 973	49 143	43,5
ODS	1998	19 730	6 900	35,0
	1. 3. 2002	18 443	6 486	35,2
US	1999	4 000	neuvádí	-
	2001	3 152	neuvádí	-

Zdroj: Honsová, Alžběta, aktualizováno autorkou

V řadě evropských zemí přijímají jednotlivé politické strany aktivní opatření proto, aby se zvýšil počet žen na kandidátních listinách a tudíž ve volených pozicích – a to i tam, kde jim to nenařizuje volební zákon.

V České republice je dosud jedinou českou politickou stranou oficiálně používající kvóty ČSSD. Jedná se o vnitřní kvótu 25% žen doplňovanou do všech stranických orgánů. **Díky kvótě musí být v předsednictvu na všech úrovních vždy nejméně jedna žena; kvóta se ale nevztahuje na kandidátní listiny ani na zastoupení ve vládě** (ostatně Miloš Zeman, první sociálně demokratický premiér vládnoucí v letech 1998–2002, nejmenoval do své vlády ženu ani jednu) **a je tedy zřejmé, že se jedná o nahodilé opatření, nikoli o systematickou koncepci vedoucí ke zvýšení počtu žen ve volených pozicích.**

Součástí ČSSD je stranická ženská organizace Sociálně demokratické ženy (dále: SDŽ). Až do roku 1999 navrhovala kandidátky na doplnění do příslušné kvóty organizace SDŽ z řad svých členek; na sjezdu v tomtéž roce došlo ke změně stanov a nominace žen na doplnění teď závisí na příslušných výborech (obvodním, krajském, ústředním), které mohou nominovat ženy bez ohledu na jejich členství v SDŽ. Vzhledem k tomu, že členkami SDŽ se stávají ženy zajímající se o problematiku ženských práv, výsledkem této změny je, že bývají nominovány ty ženy, které se o ni naprosto nezajímají. Ženskou organizaci přidruženou ke straně má také KSČM (jedná se o levicové kluby žen – LKŽ) a v březnu roku 2004 založila ženskou platformu i KDU-ČSL.

2. Koncepce prosazování rovného zastoupení žen a mužů v mocenských a rozhodovacích pozicích

Priority se zabývají vyrovnaným zastoupením žen a mužů především na úrovni funkcí jmenovaných v rámci státní správy. To se promítá do opatření 1.2, které se objevuje v Prioritách od první verze v roce 1998: „*Aktivně podporovat výběr vhodných kandidátek do funkcí ve vládních orgánech a na vedoucí místa jak v ministerstvech, tak i v jimi řízených správních úřadech a*

institucích.“ V Prioritách pro rok 2003 se ještě objevil dodatek následujícího znění: *„Přijmout konkrétní opatření pro dosažení vyváženého zastoupení žen a mužů ve vedoucích funkcích a v pracovních kolektivech.“*

Toto jediné opatření ovšem nelze považovat za skutečnou koncepci směřující k tomu, aby se počet žen na řídicích pozicích zvýšil.

Zároveň se také v Prioritách objevuje pokus o přijetí pozitivních opatření. Ve znění na rok 1999 přibyl úkol pro předsedu Legislativní rady vlády (*dále: LRV*), aby posoudil, zda má zavedení případných pozitivních opatření oporu v českém právním řádu (podrobnosti – viz níže).

Pokud jde o funkce volené, významnou roli ve zviditelnění oblasti zastoupení žen zde v loňském roce sehrály Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a Výbor pro odstranění všech forem diskriminace žen při Radě vlády pro lidská práva. Rada pro RP odhlasovala v roce 2003 následující doporučení: *„Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů doporučuje vládě ČR provést reformu volebního systému, která by po vzoru francouzské a belgické právní úpravy podpořila vyrovnané zastoupení žen a mužů ve volených orgánech, a za tímto účelem doporučuje vládě uložit 1. místopředsedovi vlády a ministru vnitra, aby do 31. 12. 2004 předložil vládě návrh právní úpravy podporující vyrovnané zastoupení žen a mužů ve všech orgánech volených na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva.“* Toto doporučení prošlo v březnu 2004 vnějším připomínkovým řízením a v současné době se čeká na jeho zařazení do programu jednání vlády.

Výbor na podzim roku 2003 vypracoval návrh změny volebního zákona, kde se pro kandidátní listiny navrhuje zipový systém a nejméně 40% míst pro jedno pohlaví. Tento návrh se týká voleb do Evropského parlamentu, Poslanecké sněmovny PČR, krajských voleb a Senátu PČR (v posledních dvou případech bez zipového systému). Strany, které nedodrží tento princip, dostanou menší státní příspěvek za odevzdané hlasy a nedodržení zipového principu má být sankcionováno odmítnutím kandidátní listiny. Tento návrh v současné době čeká na projednání v Radě vlády pro lidská práva.

Plnění priorit

Nejen že vláda dosud nepřijala v této oblasti žádnou skutečnou koncepci, také plnění opatření 1.2 je po celou dobu existence Priorit prakticky nulové. Jeho plnění – respektive spíše neplnění – je kriticky hodnoceno dokonce i ve všech Zprávách. Upozorňuje se v nich, že se zvyšujícím se stupněm funkčního zařazení klesá podíl žen a že *„obecnou metodou eliminace těchto (i jiných) nerovností, doporučovanou ze strany mezinárodních organizací zabývajících se základními lidskými právy (OSN, MOP, RE), jakož i ze strany příslušných orgánů EU, je přijímat mimořádná dočasná opatření, jejichž cílem je vyrovnávat výrazné disproporce v zastoupení žen nebo mužů v účasti na rozhodujících společenských aktivitách.“* Dále se konstatuje, že *„mimořádná dočasná opatření se přes opakované urgencye ze strany OSN a přes doporučení Rady EU nedaří zavést.“*

Ze Zpráv 1998–2001 není zřejmé žádné konkrétní plnění tohoto opatření; v roce 2002 je poprvé uveden přehled, co v této oblasti udělal který resort. Ačkoli informace je uvedena u většiny resortů, při pozorném čtení je zřejmé, že žádný z nich nevypracoval žádný speciální plán na zvýšení počtu žen ve

vedoucích funkcích. Proto v Prioritách na rok 2003 došlo k rozšíření opatření 1.2 v tomto směru (změny jsou vyznačeny tučně):

*„Aktivně podporovat **konkrétními opatřeními** výběr vhodných kandidátek do funkcí ve vládních orgánech a na vedoucí místa jak v ministerstvech, tak i v jimi řízených správních úřadech a institucích. **Přijmout konkrétní opatření pro dosažení vyváženého zastoupení žen a mužů ve vedoucích funkcích a pracovních kolektivech.**“* Ani ve Zprávě za rok 2003 ovšem žádná taková opatření uvedena nejsou.

Resorty se spokojují s konstatováním, že výběrová řízení probíhají s ohledem na kvalifikační předpoklady, odbornost a schopnost zastávat požadovanou funkci, čímž je podle nich princip rovného zacházení s muži a ženami v přístupu k zaměstnání a odborné přípravě zajištěn. Ve Zprávě za rok 2001 se také píše o nízkém zájmu žen především o funkce ředitelů/ek resortních institucí; Zpráva se už ale vůbec nenamáhá ani objasnit tyto příčiny, ani navrhnout opatření, které by ženy motivovalo hlásit se na vedoucí místa.

Přesto některé Zprávy konstatují dílčí zlepšení – zvýšení počtu žen na pozicích vedoucích oddělení, a v poslední Zprávě z roku 2003 je vyzdvihován vyšší počet žen ve funkcích ředitel/ka resortní instituce. **Je ovšem zřejmé, že ačkoli na určitých pozicích došlo ke zvýšení počtu žen, jedná se o záležitost čistě náhodnou, nikoli o výsledek státní politiky.** Souhrnná zpráva tedy vládu chválí za vývoj, na kterém nemá žádný podíl.

Priority se také téměř od začátku své existence zabývají případným zavedením pozitivních opatření. Způsob, jakým se s tímto úkolem vyrovnávají, ilustruje celkový přístup k prosazování rovného zastoupení žen a mužů v mocenských pozicích. V aktualizované verzi pro rok 1999 se objevilo opatření 1.7: *„Posoudit, zda přijímání mimořádných dočasných opatření k vyrovnání výrazných rozdílů v zastoupení žen a mužů v účasti na rozhodujících společenských aktivitách má dostatečnou oporu v právním řádu. Na základě výsledků tohoto posouzení navrhnout postup, kterým budou eventuální překážky, bránící aplikaci uvedených opatření, odstraněny. Zodpovídá: předseda Legislativní rady vlády (dále: LRV). Termín: duben 2000.“* **Plnění tohoto úkolu se ukázalo jako mimořádně problematické.**

Předseda LRV na něj nejdříve reagoval sdělením, že je připraven posuzovat legálnost případných návrhů pozitivních akcí individuálně, což znamená, že tento úkol v podstatě ignoroval. Souhrnná zpráva o plnění Priorit ovšem konstatovala, že takové řešení nelze využít, protože není možné podněcovat případné předkladatele k předkládání návrhů na pozitivní akce, pokud nevědí, zda takový návrh má či nemá oporu v zákoně. Výsledek tohoto sporu mezi MPSV a LRV vyústil v posunutí termínu tohoto úkolu o rok (na březen 2001) s odůvodněním, že *„úkol odstraňovat horizontální a vertikální segregaci žen zůstává významným mezinárodním závazkem české vlády.“*

Předseda LRV nakonec vypracoval zprávu o možnostech zavádění mimořádných dočasných opatření, která by vedla k vyrovnání výrazných rozdílů v zastoupení mužů a žen na rozhodujících společenských pozicích. Vláda zprávu projednala a schválila počátkem dubna 2001. **Ze zprávy vyplývá, že platné právní předpisy realizaci takových opatření v rámci vymezeném mezinárodními smlouvami, Ústavou a Listinou základních práv a svobod umožňují.** Souhrnná zpráva za rok 2001 uvádí, že na základě usnesení vlády č. 310 ze dne 2. dubna 2001 a podle opatření č. 1.7

z Priorit bylo uloženo všem členům vlády dbát při přípravě právních předpisů na zařazování těchto institutů. Z podkladů předložených jednotlivými resorty ale vyplývá, že většina z nich dostatečně tento úkol nepochopila a při jeho plnění se odvolávala na prosazování obecných principů nediskriminace.

Jak vyplývá z výše uvedeného, opatření týkající se zvyšování počtu žen ve vedoucích funkcích (č. 1.2) ani opatření vyzývající k zavádění pozitivních akcí (č. 1.7) nebyla po celou dobu existence Priorit vůbec plněna.

Aktivity neziskového sektoru

V této oblasti je aktivní prakticky pouze neziskový sektor, který se tímto tématem zabývá s větší či menší intenzitou od začátku 90. let. Psané komentáře, polemiky a vyjádření v médiích na téma rovného zastoupení žen a mužů v politice i pozitivních opatření byly řadu let téměř výlučně dílem zástupkyň ženských NNO.

Vzdělávací a osvětová činnost

Od začátku 90. let je organizována řada nejrůznějších seminářů a kulatých stolů jak s političkami již aktivními, tak se ženami, které do politiky teprve vstoupit chtějí. Tyto aktivity se odehrávají jak v rámci ženských politických organizací, především v SDŽ a LKŽ (kde bývají podporovány politicky spřátelenými zahraničními nadacemi), tak v rámci „klasických“ NNO (Český svaz žen se angažuje zejména na komunální úrovni, neboť má mezi komunálními političkami řadu svých členek, které aktivně podporuje na kandidátkách; Gender Studies, o. p. s., byla zapojena v letech 1997–1999 do britského Project parity – trénink pro ženy v rozhodovacích pozicích; řadu kulatých stolů zorganizoval proFem). Koncem roku 2003 zahájila projekt v této oblasti také Asociace pro rovné příležitosti – bude se jednat o diskusní semináře s ženami z komunální politiky na téma postavení žen v politice a pozitivní opatření.

Pravidelné konference spojené s celorepublikovým setkáním organizují zejména k Mezinárodnímu dni žen pro své členky jak Český svaz žen, tak Sociálně demokratické ženy a Levicové kluby žen. Aktivní v tomto směru jsou také starostky, které se již několik let každoročně setkávají – iniciátorkou setkání je starostka v Ostravě-Mariánských Horách Liana Janáčková. Velká konference pro starostky se konala např. v roce 2002 v Senátu, pod záštitou senátorky Seidlové.

Konferencí byl také zahájen mezinárodní projekt „Hlas ženám – ženy ve volbách do Evropského parlamentu“, který za ČR koordinovala Gender Studies, o. p. s.

Monitorování a lobování

Nedílnou součástí lobování je výše zmíněné vystupování a přispívání do médií. Za první lobovací (a zároveň monitorovací) projekt lze označit internetový projekt www.hlidacifena.cz, který vznikl před volbami v roce 2002. Tyto webové stránky obsahují především rozhovory s političkami, rozbor kandidátek z hlediska zastoupení žen a mužů, informace ze zahraničí, apod.

Před volbami do Evropského parlamentu byl zahájen česko-slovensko-polský projekt na podporu politické reprezentace žen z nových členských států. Vzhledem k tomu, že projekt byl zahájen v době, kdy bylo pořadí na kandidátních listinách již schválené, je účelem této kampaně především přispět k prosazení tématu zvýšené politické participace žen do politické agendy a společenské diskuse a zasadit se o co nejvyšší politické zastoupení žen kandidujících ve třech přistupujících zemích výzvou, aby voličky/či dávali ženám preferenční hlasy.

Doporučení

Vláda by měla především přijmout ucelenou koncepci, která by pokrývala vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodujících pozicích ve všech oblastech veřejného života. Nedílnou součástí této koncepce musí být každoroční mapování počtu žen a mužů ve vedoucích funkcích nejen v rámci ministerstev, ale také v ostatních státních institucích a podnicích s většinovou státní účastí, včetně dozorčích a správních rad. Dále by měla být přijata řada dílčích konkrétních opatření ve třech následujících oblastech:

Funkce volené:

Vzhledem k tomu, že umístění na kandidátních listinách záleží na jednotlivých politických stranách a výslednou kandidátku vygeneruje proces schvalování široké členské základny, lze se v této oblasti dočkat výrazné změny jedině tehdy, když bude přijat paritní volební zákon:

- zpracovat změny, navržené Výborem pro odstranění všech forem diskriminace žen, do nového volebního zákona.

Funkce jmenované:

Zde se jedná o vyrovnané zastoupení žen a mužů v řídicích funkcích ve státních institucích. Opatření nesmí být omezena pouze na ministerstva, ale musí se vztahovat i na další instituce a podniky s většinovým podílem státu:

- stanovit konkrétní konečný žádaný poměr zastoupení žen a mužů na všech typech vedoucích pozic (např. pevně stanovit nejméně 40% pro jedno pohlaví) a stanovit i časový harmonogram, který určí, jak se bude počet žen v jednotlivých letech postupně zvyšovat,

- v rámci státních institucí vypracovat a přijmout vnitřní plány pro politiku rovnosti žen a mužů, které kromě plánů konkrétních pozitivních opatření budou obsahovat také pravidla umožňující rodičům s dětmi účastnit se důležitých porad, školení apod. (např. organizovat porady pouze do 16 hodin, organizovat školení blízko místa bydliště, ...),

- svoji politiku rovnosti co nejvíce medializovat a zvyšovat tak podporu myšlenky rovných příležitostí pro ženy a muže v široké veřejnosti.

In: Kolektiv autorů, Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů, kapitola 4: Ženy v mocenských a rozhodovacích pozicích, Gender Studies, o.p.s., Praha 2004.

ROZHOVORY

O ženské solidaritě, kvótách a volebním zákoně Anna Čurdová

Předsedkyně Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a poslankyně za ČSSD Anna Čurdová je známá svou angažovaností v oblasti rovných příležitostí a zájmem o řadu souvisejících témat. Je také velkou výjimkou mezi českými politiky a političkami v tom, že se „nebojí“ kontaktu s neziskovým sektorem, zejména pak spolupráce ženskými organizacemi. Právě ona je tedy političkou, která zodpoví otázky na téma účasti žen v politice, novely volebního zákona, a strany žen.

Co je podle Vás důvodem k nízkému zastoupení žen na kandidátkách, resp. na jejich volitelných místech? Jak je možné reprezentaci žen mezi kandidáty zvýšit - co pro to mohou - nebo by měly - udělat strany a co voličky a voliči?

Ženy by se měly naučit vzájemně se podporovat a spolupracovat. Nikdy nezapomenu na diskusi, kde jsem bránila kvóty v politické straně a na kandidátkách. Vítr z plachet mi vzala jedna z přítomných žen když řekla: "To je hezké, co tady povídáte, ale není-li ta žena dostatečně kvalitní, je tam přece lepší muž, protože ho všichni známe a školku pro děti nám taky prosadí, tak k čemu nějaká kvóta."

Pokud ženy nebudou spolupracovat, nebudou podporovat samy sebe jako ty, které jinak vnímají problémy a tím prosazují jejich alternativní řešení, pak skutečně nemáme šanci, ani na prosazení zipového systému na kandidátní listiny. Pokud by totiž fungovala ženská solidarita (ta mužská stoprocentně funguje), máme daleko větší počet žen v Senátu, ale i v Poslanecké sněmovně.

A politické strany? Samozřejmě, že politické strany by jako první měly rovné příležitosti uchopit a srozumitelně vysvětlit, jak je budou naplňovat v praxi. Metody jsou různé - vnitřní kvóty, volební řády, program. Problém je, jak politické strany donutit k tomu, aby takto postupovaly. V mé straně tvoří ženy zhruba 28,3% členské základny, kvótu pro vnitřní orgány máme 25%; pokud chceme více, pak je logický argument, že by proporčně nebyla zastoupená členská základna a 25% odpovídá jejímu složení. Politické strany nejsou ochotny vnímat komplexnost problematiky a zatím bohužel žádná z nich nepochopila, že rovné příležitosti žen a mužů byly, jsou a budou představovat významné politikum.

A důvod k nízkému zastoupení žen na kandidátkách? Asi se budete divit, ale ženy v politických stranách nejsou, anebo jich tam je nízké procento. A to není problém jenom České republiky. Příčin je celá řada a není to nezájmem o politiku jako takovou, jak často a rádi tvrdí muži. Naopak, jsou to bariéry, které stále existují při vstupu do politiky a v práci politických stran, dvojnásobné břemeno (pracovní proces a péče o domácnost), ale také předsudky a stereotypy v našem vnímání. Často se setkávám s názorem, že muž je živitelem rodiny a žena tou, která se do politiky nemá plést, protože má od přírody jinou roli.

Jak by mohl vyššímu zastoupení žen v politice pomoci nový volební zákon? Jaký je jeho současný vývoj? Je podle Vašeho názoru jeho přijetí v současné situaci průchodné? A splní - i po všech změnách, které prodělal - vůbec očekávání, která do něj jsou nebo byla vkládána?

Jsem přesvědčena, že pokud bychom do nového volebního převzaly zákona francouzský model, tj. zipový systém kandidátních listin, včetně zavedení vysokých pokut pro politické strany za jeho nedodržení, pak by nebyl problém a tento přístup by určitě zajistil nejen vyšší konečné zastoupení žen na kandidátních listinách, ale i ve zvolených orgánech.

Osud nového volebního zákona je v tuto chvíli ve hvězdách. Je několik příčin, proč vláda odložila jeho projednávání a právě otázka postavení žen na kandidátních listinách je jednou z nich. Upřímně řečeno, pokud by tato úprava prošla vládou, a bylo by velkou ostudou sociální demokracie, aby tam tyto úpravy nebyly, pak by nás čekala velká bitva v parlamentu, ovšem s nejasným výsledkem. Pozitivem by ale byla veřejná diskuse k této otázce.

Návrhem zákona a jeho prosazováním bouráme léta zavedenou a budovanou strukturu společenských vztahů, vnímání lidí, pohodlný stereotyp každodenního života. Pokud tyto věci neotevřeme, pak nám ujede evropský - a nejenom evropský - vlak zákonitého společenského vývoje.

Jak nahlížíte na právě konstituovanou stranu žen Rovnost šancí? Má podle Vašeho názoru šanci uspět?

Vítám každou aktivitu, která podpoří ženy, bojuje s jejich nerovným postavením a snaží se řešit velkou horu problémů, které ženy mají. Na druhou stranu mi je líto, že žádná z iniciátorek, a to spolupracuji s velkou řadou nevládních organizací, nikdy nepřišla s žádným podnětem, námětem, připomínkou, co řešit a jak odstraňovat bariéry ve veřejném mínění. A jsme zpátky u mé první odpovědi. Pokud se ženy nenaučí spolupracovat a táhnout napříč politickým spektrem za jeden provaz, pak je každá podobná aktivita předem odsouzena k zániku. Pozitivní je to, že strana dostala poměrně velký prostor v médiích, což nemají všechny nevládní organizace a političky; důležité také je, že obraz v médiích, alespoň co jsem měla příležitost já sledovat, nebyl negativní. Je možné, že vznik této strany bude konečně impulsem pro ostatní, aby se rovné příležitosti staly skutečným politikem se kterým se bude vážně pracovat, a to se všemi možnými důsledky.

Jaké je podle Vás současné postavení žen v politice ve srovnání se začátkem 90. let?

Záleží na úhlu pohledu. Rozhodně se nenaplnila očekávání, která byla na počátku 90. let Zastoupení žen v politice se nijak výrazně nemění. Pokud se podíváme na problémy, pak se pomalým tempem suneme k jejich řešení, ale je to za cenu nezměrného úsilí a mravenčí práce desítek nevládních ženských organizací, které oslovují a bombardují politické strany, aby se zabývaly problémy, které ženy tíží, a aby je řešily. Nicméně stále větší procento práce je před námi.

Vážím si starostek malých obcí Liana Janáčková

Liana Janáčková dosud působila jako starostka ostravského městského obvodu Mariánské Hory a Hulváky; na podzim 2004 však ještě zvítězila v senátních volbách. Mezi ostatními starostkami českých měst a obcí je navíc známá tím, že pravidelně organizuje setkání starostek.

Co Vás přivedlo k rozhodnutí „jít do politiky“ a aktivně se podílet na politice ostravského regionu?

Vždy jsem cítila potřebu a nutnost starat se o druhé lidi. Svě začátky jsem nebrala jako „politiku“ ale jako službu lidem.

Co jste dělala před svým vstupem do politiky a jak jste zvládla přechod z původního povolání do politiky?

Původní profesí jsem architektka a prakticky jsem po ukončení VŠ toto povolání vykonávala. Od roku 1988 do konce roku 1989 jsem byla s druhou dcerou na mateřské dovolené a tehdy mě oslovili náhodní občané, abych se zapojila do aktivit OF. Asi díky své povaze jsem začala pronikat do organizace a začala se starat o potřeby občanů v ostravském městském obvodu Mariánské Hory a Hulváky.

Připravila Vás politika o nějaké iluze?

O politice jsem nikdy žádné velké iluze neměla. Jsem na radnici 14 let a celou dobu se starám o to, jak uspokojit potřeby lidí, které zastupuji, a snažím se o tomto přístupu přesvědčit i ostatní zastupitele obce. Před senátními volbami jsem cítila určitou nevraživost ze strany ODS, jejíž jsem byla dlouholetou členkou, a ze které jsem kvůli osobním sporům vystoupila. Volby jsem vyhrála a na různé ústrky, které jsem prožívala, chci zapomenout. Mám zájem spolupracovat se slušnými lidmi a rozhodovat zdravým rozumem bez ohledu na politickou příslušnost. Myslím si, že by se každý člověk, ať je to politik, obchodník nebo prostý občan, měl chovat slušně. Zdá se mi, že v současné době se elementární slušnost u českého člověka vytrácí.

Co Vás na politické participaci naopak překvapilo pozitivně?

Že existují lidé, kteří umí ohodnotit práci v komunální sféře a že jsou dokonce ochotni to vyslovit. Pro tato občasná slova povzbuzení stojí za to v této práci vytrvat.

Jak na základě svých zkušeností hodnotíte úroveň účasti žen v politice? Jak se za posledních deset let změnila?

Po čtyřech volební období, kdy funguji v komunální politice, registruji sice pomalý, ale přece jen trvalý nárůst počtu žen-starostek. Současný stav činí cca 15% z celkového počtu obcí v republice. Přestože je to potěšující, v celkovém objemu je žen v politice stále málo. Příčin může být několik: nedostatek sebevědomí, starost o rodinu, špatné zázemí, nepřipravenost mužů „pustit ženu mezi sebe“.

Co považujete za svůj největší úspěch?

Z pohledu regionální úrovně jsem hrdá na to, že ve spolupráci s dalšími kolegy, jak ze samosprávy, tak ze státní správy, jsme povýšili dříve opomíjenou oblast na vyhledávané místo pro bydlení, vzdělání i odpočinek. Mariánské Hory a Hulváky prostě miluji.

Samozřejmě zatím největším úspěchem jsou vyhrané volby do Senátu v listopadu 2004, kdy jsem kandidovala za Hnutí Nezávislí.

Jaké současné političky si nejvíce vážíte?

Vážím si té tisícovky starostek, převážně na malých obcích, které dennodenně nastavují kůži, aby pomohly rozvoji svých městeček a vesnic.

Domníváte se, že je možné, aby spolu političky napříč stranami komunikovaly o tématech, které ony považují za důležité a prosazovaly je?

V každém případě – každoroční setkávání starostek je toho pádným důkazem.

Už několik let organizujete pravidelná Setkání starostek – proč jste se pro ně rozhodla a jak taková setkání vypadají?

Letos se uskuteční již XIV. setkání a organizuji je proto, že starostky mají svůj osobitý pohled na dění, rozhodování a vedení svých obcí; je poněkud odlišný od pohledů starostů – mužů. Tím nechci říct, že chlapi to dělají blbě, ale ženy přistupují k problémům citlivěji, s větším nadhledem a v neposlední řadě i humorem.

Mají mezi starostkami úspěch?

Rozhodně. Přijíždějí, aby se něco dozvěděly na odborných přednáškách, ale také aby probraly své osobní zkušenosti, vzájemně si poradily nebo se pochlubily, co se jim v obci podařilo. Důležitou součástí je i tzv. „volná část“ programu – relaxace, volnočasové aktivity a podobně. Starostky pak přijíždějí do svých obcí sebevědomější, s více zkušenostmi, nabitě energií a novými nápady. Se mnou už je to trochu horší, protože já jsem naopak po několikadenním maratónu, kdy prakticky moderuji celý program, totálně vyčerpaná. Přesto se však se svým organizačním týmem, který tvoří 2 asistentky a tisková mluvčí, znovu těšíme na další rok a vymýšlíme, co starostkám připravit. Nejde jen o „ženský pokec“ (jak to vidí muži), ale i o to, že zde vznikají přátelství, která se projeví nejen při vzájemných návštěvách, ale i - a to je nejúžasnější - při různých neštěstích, která obce potkávají. Stalo se samozřejmě, že si starostky navzájem pomáhají např. při povodních. To je ten nejlepší výsledek, který mě stále přesvědčuje, že setkání starostek má ohromný smysl a význam.

Jak se Vám daří sladovat svou práci s rodinným životem? Jak Vaše vytížení hodnotí Vaše rodina? Jak je vnímáte vy sama?

Je samozřejmě, že stíhat dvě funkce, rodinu i společenský život je opravdu velmi složité. Díky toleranci mých dcer, přítele a maminky, se kterou sdílíme společnou domácnost, se to však jakž takž zvládnout dá. Je ale pravdou, že bych asi s pořádkem a čistotou mé domácnosti soutěžit o nejvyšší ocenění

nemohla. To je ale rub mince „kariérně úspěšné“ ženy. Ze mě nikdy nebude putka domácí.

Vůli a odhodlání máme **Zdenka Ulmannová**

Média poslední dobou věnovala velkou pozornost nově vznikající „straně žen“ Rovnost šancí. Ne všem však možná informace z médií stačily k vytvoření názoru na východiska a cíle často citovaných žen a jimi zakládané strany...

Jak si představujete zapojení nové strany do politiky a jaké cíle jste si dosud rámcově stanovily?

Změnit neudržitelný stav v rozhodovacím procesu – a to na všech úrovních. Vždyť poměr zastoupení 85% mužů ku 15% žen v českém parlamentu – coby modelovému vzoru společnosti – vypovídá za vše. Tento nerovný stav zastoupení z hlediska pohlaví je v civilizované společnosti nadále neudržitelný! Nerovnost postavení se pak promítá do všech ostatních oblastí. Zejména do situace v rodině a do pracovního procesu. Nejde jen o politiku v úzce národním měřítku, ale i o to, že se veskrze jednopohlavní mužská politika promítá do názorů, které jsou pak interpretovány v zahraniční politice.

Co voličům a voličkám – vedle velkého počtu žen na kandidátce – hodláte nabídnout?

Kdybych měla být stylová a vyjádřit se slovy spřízněných duší a lidí mně nejbližších, použila bych jeden z titulů mé přítelkyně Olgy Sommerové: „O čem ženy sní“... A nejen ony... Kdo zná problémy, potřeby a touhy žen, jistě ví, co vše je v tomto heslu obsaženo. Jednou větou – vyvíjet aktivity, aby došlo ke změnám nikoli jen jednotlivých zákonů, ale celého systému zákonodárství, který je koncipován často bez ohledu na zájmy a potřeby žen, dětí, rodin, diskriminovaných, znevýhodněných či handicapovaných lidí. Za své základní poslání považujeme udržení všech forem života na této planetě, a to nelze naplňovat bez důsledné ochrany a rozumného hospodaření se všemi přírodními zdroji. Jsme proti týrání žen, dětí, všech lidí, zvířat a vůbec proti všem formám násilí. Je zkrátka mnoho věcí, které je potřeba měnit – ale k tomu musí být především vůle a odhodlání. A my ji máme...

Co je podle Vás důvodem k nízkému zastoupení žen na kandidátkách, resp. na jejich volitelných místech? Jak je možné reprezentaci žen mezi kandidáty zvýšit - co pro to mohou - nebo by měly - udělat strany a co voliči a voličky?

Krátce řečeno, muži-politici nemají skutečný zájem prosazovat na „své“ kandidátky ženy, neboť cítí, že by to znamenalo konec jejich privilegií, pocitu nadřazenosti a možnosti vládnout. A tak - často jako malí kluci - žárlivě strážejí své dominantní postavení. Důkazem je již sám fakt, že za celých 15 let po „sametové revoluci“ se setrvalý stav „mužoparlamentu“ téměř nezměnil, ačkoli v politických stranách samotných je žen dostatek. Politici často argumentují licoměrným laciným argumentem, že ženy se o politiku

nezajímají. Ale to je lež jak věž! V některých stranách je dokonce celá polovina žen. Navíc všichni moc dobře vědí, že mnoho žen je znevolněno tolika dalšími povinnostmi při zajištění chodu rodiny. Ženám pak nezbývá čas ani energie, aby se při plném pracovním nasazení jak v zaměstnání, tak kolem domácnosti, angažovaly ještě i ve věcech veřejnosti. A právě na tuto falešnou kartu páni politici hrají. Nechť rozhodnou voliči, je-li u nás třeba strany hájící rovná práva všech lidí rovným spravedlivým dílem.

Jaké strategie sladování rodinného a pracovního života žen a mužů vnímáte jako nejlepší?

V prvé řadě bych uvítala, kdyby ze slovníku z hlediska zabezpečení dětí zmizelo rozlišování na matku a otce, a byl kladen akcent na pojem rodič. Protože již samotné rozlišování matka-otec je zavádějící, a ve špatně nastavené rétorice, kde je záměrně a nepochopitelně zdůrazňována úloha matky, se otec rafinovaně zbavuje zodpovědnosti za rodinu. Namísto toho, aby muži a ženy rozumně spolupracovali a vedli život v duchu rovné dělby práce, navzájem si konkurují, což pochopitelně decimuje celou společnost. Pokud muž i žena budou svoji úlohu vůči dětem a rodině chápat jako rodičovství, a bude běžné, že hodnou, trpělivou a pečující může být i ruka mužova a nejen ženina, teprve pak můžeme hovořit o vyspělé civilizované společnosti.

Má podle Vás vláda vůbec konkrétní představu - a případně mechanismy - k prosazování rovnosti žen a mužů? Jakou v případě, že ano? Jak by měla taková představa vypadat a jak by měla být realizována v případě, že ne?

Představa vlády o rovnosti příležitosti žen a mužů je zákonitě mlhavá již z toho důvodu, že její skladba je - až na dvě málo významné výjimky - takřka jednopohlavní. Sice existuje vládní výbor pro rovnost příležitostí, nicméně jak může něco výrazně prosadit, kdy šéfové vlády jsou vesměs samí muži? I kdyby ženy nějakým způsobem dokázaly za své zájmy lobbovat, nejsou pro muže na půdě mimovládní a mimoparlamentní rovným partnerem. Výbor pro rovné příležitosti sice vede žena, ale co je to platné, když příslovečné veslo a kormidlo, které udává tempo a směr, drží muži? Proti takové početní přesilovce nemá žádná - ani ta nejlepší - žena šanci uspět. Nakonec jí nezbude - aby aspoň formálně hájila jméno žen - než se přizpůsobit mužské hře v mužském týmu. I to vypovídá o politické kultuře. Mechanismy k prosazování rovných příležitostí mohou fungovat jedině za předpokladu, že bude rovnost příležitostí uplatňována na samotném vrcholu, tedy především u hlavy. Jakákoliv jiná varianta uplatňování rovných příležitostí je logicky jen dalším z mnoha naprázdno vyznívajících formalismů.

Se kterými ženskými neziskovými organizacemi spolupracujete a co víte o jejich aktivitách?

Setkávám se více méně se všemi, samozřejmě postupně. Obecně ale musím říci, že se setkávám s celou řadou lidskoprávních uskupení...

Spolupráce je potřeba ve všech směrech; a ideální by byl stav, kdyby mohla probíhat synergicky. Právě od toho se odvíjela i myšlenka založit jednu koordinovanou formaci, která bude tvořit jakousi střechu pro prosazování

zájmů dobrovolných neziskových organizací na nejvyšší možné úrovni. A ať se na tuto koordinovanost díváte z kterékoli strany, vždycky nakonec dojdete k jedinému racionálnímu, pragmatickému závěru: není možné, aby zde nevznikla regulérní politická - a nejen lobbyistická - síla. Strana Rovnost šanci na své půdě tuto příležitost dává.

A na závěr: Jaké je podle Vás dnes postavení žen v politice ve srovnání se začátkem 90. let?

Pokud máte na mysli u nás, tak lakonicky - stejné. Tečka. Nic se nezměnilo. A nebyla ani snaha něco změnit. Až na několik spíše smutných než nadějných výjimek je deficit žen v politice, zejména v politice vrcholné, tak do nebe volající, že často pochybuji, zda žijí na začátku třetího tisíciletí, a ne v temném středověku.

POHLED ZE ZAHRANIČÍ

Účast žen a mužů na veřejném a politickém rozhodování

Ženy udělaly v minulém století obrovský pokrok, hovoříme-li o jejich právu účastnit se voleb. Usilovaly o právo volit a být voleny, a získaly je. Tato práva již nejsou zpochybňována. Ženy absolvovaly řadu politických úspěchů, ale nedosáhly dosud plně demokratické účasti.

Ženy dnes čelí dvěma negativním skutečnostem: v řadě evropských zemí je ženám zabráněno vyjádřit svobodně svou volbu natolik nedemokratickou praktikou jako je „rodinné hlasování“; téměř ve všech evropských zemích jsou ženy podprezentovány ve volených pozicích.

Podprezentace žen na volených pozicích zabraňuje plnému demokratickému vývoji většiny evropských zemí. Pouze jediná země – Švédsko – dosáhla práhu parity tak, jak byl stanoven v doporučení Výboru ministrů Rady Evropy z roku 2003 o vyrovnané účasti žen a mužů v politickém a veřejném rozhodování, tj. 40% zastoupení v parlamentu na národní úrovni. Účast žen v parlamentech a dalších volených úřadech je klíčovou součástí demokracie. Zvýšení podílu žen ve volených úřadech by bylo cestou ke společenské a demokratické změně, z níž by stejným způsobem těžily ženy i muži.

Pojem zastoupení je srdcem moderní demokracie, což znamená, že obecné zájmy lidí jsou vyjadřovány prostřednictvím demokraticky volených zastupitelů.

Právo volit a kandidovat ve všech volbách bylo základním požadavkem hnutí za práva žen po celé 19. století a v první polovině 20. století. Na přelomu 19. a 20. století měly v Evropě ženy volební právo pouze v několika málo zemích (např. Finsko). Po první světové válce bylo toto právo rozšířeno i do řady dalších evropských zemí (Československo, Dánsko, Polsko, Německo, Švédsko, Estonsko, Nizozemí ad.); další však musely čekat až na konec druhé světové války (Itálie, Slovinsko, Rumunsko, Belgie, Řecko) a dokonce až do 70. a 80. let 20. století (Kypr, Portugalsko, Švýcarsko).

I přes oficiální existenci rovných politických práv žen a mužů zůstávají politická činnost a veřejné rozhodování doménou převážně mužskou. Muži

určují politické priority a politická kultura zůstává převážně orientovaná na muže. Rada **překážek** ztěžuje ženám vstup do politického a veřejného rozhodování:

- skutečnost, že místo většiny žen ve společnosti nepodněcuje k účasti na politickém a veřejném životě (modely a hodnoty předávané různými součástmi společnosti, jako rodina, škola, média);
- kulturní a ideologické faktory (znázorňování ženských a mužských rolí, které vede k ideologiím zatíženým nerovností pohlaví a podmiňuje očekávání společnosti vůči každému jednotlivci, jakož i očekávání každé osoby ve vztahu k sobě samé);
- faktory spojené s organizací společenského života (společenská dělba práce ponechávající jen malý prostor účasti žen, organizace pracovního trhu, nedostatečná podpora rodin či jejich neschopnost přizpůsobit se požadavkům na účast).

Přístup žen do zastupitelských orgánů závisí i na faktorech spojených s pojmáním a organizací samotného politického života. Jeho rytmus, rituály i výběrové procesy a kritéria výběru uvnitř politických stran mohou být vůči ženám nepříznivě. Existuje pevný vztah mezi volebními systémy a počtem žen v národních parlamentech.

Všeobecná deklarace lidských práv je základním textem jak Organizace spojených národů, tak hlavních úmluv o lidských právech ratifikovaných ve druhé polovině 20. století. I když nepojímá účast v politice z hlediska pohlaví, potvrzuje ve své preambuli rovná práva mužů a žen jako základní lidská práva a snaží se zajistit jejich skutečné uznání a dodržování národy a vládami členských států. Článek 21 Deklarace stanoví, že každý má právo účastnit se vládnutí ve své zemi, přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zastupitelů. Navíc podle článku 7 si jsou všichni lidé rovni před zákonem a mají nárok na stejnou ochranu ze zákona a proti jakékoliv diskriminaci, jež je porušením deklarace. Zásady lidských práv jsou rovněž obsaženy v **Mezinárodním paktu občanských a politických práv** (ICCPR), jež vstoupil v platnost v roce 1976. ICCPR také přiznává mužům a ženám rovné právo a rovnou příležitost volit a být voleni (článek 25, odstavec b). Stejně tak Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy formuloval nová práva kromě jiného právo na svobodné volby s tajným hlasováním (čl.3), která původně v Úmluvě obsažena nebyla.

Valné shromáždění OSN vyhlásilo období 1975-1985 dekadou práv žen. V roce 1979 byla k podpisu otevřena **Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen** (CEDAW). Ta poprvé zakotvila úlohu a odpovědnost vlád využít všechna vhodná opatření k zajištění rovné účasti žen na politickém a veřejném rozhodování. Žádná evropská země nevyslovila výhrady k článku 7 o rovném zastoupení v politickém rozhodování či k článku 8 o rovné příležitosti mužů a žen zastupovat své vlády na mezinárodní úrovni a účastnit se práce mezinárodních organizací. Země, jež Úmluvu ratifikovaly nebo k ní přistoupily, jsou právně vázané zavádět její ustanovení do praxe. 12.9. 1999 byl přijat **Opční protokol** k Úmluvě

CEDAW, kterým byla postavena na stejnou úroveň jako ostatní mezinárodní instrumenty pojednávající o lidských právech. ČR Úmluvu i Opční protokol k Úmluvě podepsala i ratifikovala.

Pekingská akční platforma (1995) obsahuje zvláštní kapitolu týkající se žen podílejících se na moci a rozhodování; 181 členských států OSN, které tuto platformu podepsaly, se zavázalo přijmout opatření zajišťující rovný přístup žen ke strukturám moci a rozhodování a plnou účast v nich.

Současnost

Od počátku **dekády OSN pro ženy (1975-1985)** uplynulo více než čtvrt století. Došlo k obrovským změnám a k pokroku v zajištění základních lidských práv žen. Ženy jsou vzdělanější a mají větší příležitosti účasti na pracovním trhu. Některé země přijaly opatření napomáhající ženám a mužům sladit rodinný a pracovní život. Vzhledem ke změnám v postavení žen je tedy stále obtížnější ospravedlnit nízkou účast žen na politickém a veřejném rozhodování.

Demokratický stát definovaný pouze jako nejvyšší moc lidu při pravidelném konání svobodných, spravedlivých a tajných voleb podle zákona a při dodržování lidských práv není dnes nutně považován za záruku skutečné demokracie. Existuje poptávka po průhlednosti vládních rozhodnutí, právu na veřejný přístup k informacím, důraz je kladen na řádnou správu věcí veřejných a na podporu nezávislých ombudsmanů, což činí vlády odpovědnější za svá rozhodnutí a činy. Poptávka zahrnuje rovněž očekávání, že moc bude sdílena rovným způsobem ženami a muži. Obecně se uznává, že ženy potřebují dosáhnout kritického podílu alespoň jedné třetiny křesel v zákonodárném orgánu, aby mohly mít skutečný vliv na rozhodování tohoto orgánu.

Závazky vlád k těmto dimenzím byly zveřejněny na řadě konferencí - na 2. vrcholné schůzce hlav států a vlád Rady Evropy v roce 1997 ve Štrasburku, na 4. evropské ministerské konferenci o rovnosti žen a mužů konané v roce 1997 v Istanbulu, na Evropské ministerské konferenci o lidských právech konané roku 2000 v Římě i na 49. zasedání Komise OSN o postavení žen, které se konalo na přelomu února a března 2005 v New Yorku, kde se všechny zúčastněné vlády znovu přihlásily k plnění Pekingské akční platformy.

Muži výrazně převažují v národních delegacích do mezinárodních organizací. Rozhodnutí přijímaná na evropské a mezinárodní úrovni mají velký dopad a bezprostředně ovlivňují ženy a muže. Je proto důležité, aby delegace měly vyvážené zastoupení žen a mužů.

Článek 8 Úmluvy OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW, 1979) stanoví, že „účastnické státy přijímají veškerá náležitá opatření, aby bez jakékoliv diskriminace zajistily ženám stejně jako mužům příležitost zastupovat stát na mezinárodní úrovni a účastnit se práce mezinárodních organizací.“ **Článek 4 Úmluvy CEDAW také připouští zvláštní dočasná opatření vlád s cílem urychlit dosažení rovnosti žen a mužů.**

Členské země Rady Evropy se řadí mezi země s nejvyšším zastoupením žen na světě, ale i ty, které mají nejméně žen ve svých parlamentech – viz. níže uvedený seznam zemí a počet žen v parlamentech, resp. jejich dolních komorách, v lednu 2004:

Švédsko 45,3%
Dánsko 38%
Finsko 37,5%
Nizozemí 36,7%
Norsko 36,4%
Belgie 35,3%
Rakousko 33,9%
Německo 32,2%
Island 30,2%
Španělsko 28,3%
Bulharsko 26,2%
Švýcarsko 25%
Lotyšsko 21%
Polsko 20,2%
Slovensko 19,3%
Portugalsko 19,1%
Estonsko 19,1%
Makedonie 18,3%
Velká Británie 17,9%
Chorvatsko 17,8%
Česká republika 17%
Bosna a Hercegovina, Lucembursko, San Marino 16,7%
Andorra 14,3%
Irsko 13,3%
Moldávie 12,9%
Francie, Slovinsko 12,2%
Lichtenštejnsko 12%
Itálie 11,5%
Kypr, Rumunsko 10,7%
Litva 10,6%
Ázerbájdžán 10,5%
Maďarsko, Rusko 9,8%
Malta 9,2%
Řecko 8,7%
Srbsko a Černá Hora 7,9%
Gruzie 7,2%
Albánie 5,7%
Ukrajina 5,3%
Arménie 4,6%
Turecko 4,4%

Zdroj: Inter-Parliamentary Union

Průměrné zastoupení žen v parlamentech je v zemích Rady Evropy 17,7%.

Země, které uspěly ve zvýšení počtu zastoupení žen za minimální hranici, téměř ve všech případech využily jisté formy „**pozitivní akce**“, aby tohoto úspěchu dosáhly. V rámci komparativních studií existuje konsenzus, že kvóty mají pozitivní dopad na počet zastoupených žen. V jednotlivých systémech mají ženy zajištěný vstup do politiky prostřednictvím kvót ve volebním zákoně nebo interních stranických kvót. Principem kvót je umožnit ženám přístup k politickým pozicím a neponechávat je v izolaci.

Z deseti zemí s nejvyšším zastoupením žen v politice všechny vyjma Dánska a Finska používají **kvóty – na úrovni zákona nebo stran**. Dánsko jich ale využívalo v minulosti a Finsko má i dnes kvóty pro místní zastupitelstva. Využívání takových systémů vzniklo ve Skandinávii na dobrovolném základě v 70. letech; dnes se tomu tak děje ve stále větším počtu zemí po celém světě.

Římská charta, kterou v roce 1996 podepsaly ministryně členských zemí EU, stanoví, že „*tam, kde došlo k pokroku – zejména v oblasti veřejného života (ve volených orgánech, výběrech nebo konzultativních komisích) – byl tento pokrok do velké míry dán zavedením pobídek a/nebo legislativních opatření na úrovni vlád nebo politických stran.*“

Diskriminace žen prostřednictvím „rodinného hlasování“

Termín „rodinné hlasování“ odkazuje k praxi, kdy muži ovlivňují ženy v průběhu volební procedury. „Rodinné hlasování“ se objevuje ve třech formách: skupinovém volení, kdy mužský člen rodiny doprovodí jednu nebo více žen-členek rodiny do volební budky; otevřeném volení, kdy rodiny volí společně zcela otevřeně; a volení v zastoupení, kdy mužský člen rodiny vybere hlasovací lístky od žen v rodině a označí je dle svého rozhodnutí. „Rodinné hlasování“ je nedemokratickou praktikou, která upírá ženám jejich právo a která by neměla být tolerována.

„Rodinné hlasování“ bylo poprvé zmíněno ve zprávách o volbách v nově demokratizovaných zemích střední a východní Evropy v letech 1995-2001. Přestože tyto země zavedly ústavní opatření pro zajištění rovnosti žen a mužů, neprosazovaly je do důsledku. Data týkající se tohoto nedostatku nebyla sbírána do té míry, aby mohla být analyzována a poskytla detailní obraz rozsahu fenoménu rodinného hlasování.

Nezávislé zprávy o volbách dokazují výskyt rodinného hlasování v Albánii, Arménii, Ázerbájdžánu, Bosně a Hercegovině, Bulharsku, Chorvatsku, Estonsku, Gruzii, Maďarsku, Lotyšsku, Litvě, Moldávii, Polsku, Rumunsku, Rusku, Slovensku, Makedonii a Ukrajině (viz. Women's individual voting rights: a democratic requirement, Council of Europe Publishing, 2002).

Volební systémy

1) **většinové systémy** (Francie, Velká Británie): volby se ve Velké Británii konají ve volebních obvodech a vítězem je kandidát, který dostane nejvíce hlasů, ne však nutně jejich absolutní většinu. Francouzský systém je dvoukolový. Kola hlasování se konají s odstupem dvou týdnů. První kolo probíhá systémem „první bere vše“. Když však žádný kandidát nezíská v prvním kole absolutní většinu hlasů, proběhne druhé kolo hlasování mezi

dvěma kandidáty, kteří v prvním kole získali nejvíce hlasů a vítěz tohoto kola je prohlášen za zvoleného.

2) **smíšené systémy poměrného a většinového zastoupení** (Německo, Rakousko): „paralelní systémy“ používající současně jak proporcionální kandidátní listiny, tak většinové volby ve volebních obvodech. Často se při těchto systémech část členů parlamentu volí systémem poměrného zastoupení a další část některým z typů většinové metody.

3) **systémy poměrného zastoupení**: cílem je především snížit rozdíl mezi podílem politické strany na celostátním výsledku hlasování a jejím podílem na počtu míst v parlamentu. Politické strany předkládají voličům seznamy kandidátů na celostátní nebo regionální úrovni a v každém okrese, kde mají být její členové voleni. V některých případech mohou voliči označit na listině předložené politickou stranou své vlastní kandidátky – dát preferenční hlas („otevřené kandidátky“). Obvykle však voliči mohou dát hlas jen politické straně a nemohou ovlivnit, kteří kandidáti budou zvoleni („uzavřené kandidátky“).

Tam, kde existuje **systém poměrného zastoupení**, je pro ženy snadnější získat větší zastoupení v politických orgánech. Během posledních tří desetiletí došlo k významnému zvýšení zastoupení žen v zemích se systémem poměrného zastoupení, zatímco v pluralitních většinových systémech jen k mírnému pokroku.

Geografické okrsky, ve kterých se volby konají, mohou ovlivnit, zda poměrné zastoupení či jednomandátový systém povedou k rovnějšímu zastoupení mužů a žen. Pokud je poměrný volební systém „místní“, tj. používaný pro omezenou zeměpisnou oblast, může být stejně nevýhodný pro ženy jako jednomandátový systém. To se stalo ve Francii v parlamentních volbách v roce 1986, kdy byl poměrný systém použit na úrovni každého departementu. I když žen kandidátek bylo více (24,7% ve srovnání s 11,9% v roce 1981, kdy byl použit jednomandátový systém), poměr skutečně zvolených žen zůstal velice nízký (5,9% ve srovnání s 5,3% v roce 1981). Založení systému na departementech bylo výraznou výhodou pro kandidáty s pevnou místní podporou, tj. pro ty, jež funkci předtím zastávali nebo zastávají více než jednu funkci (například kombinace funkce člena parlamentu a starosty nebo člena parlamentu a regionálního radního). Za takových okolností je pro vedoucí představitele stran obtížnější prosadit ženy-outsiderky na volitelná místa, než když je poměrný systém uplatňován na celostátní úrovni (jako v případě evropských voleb).

Legislativní a administrativní opatření

Politické strany hrají v účasti žen důležitou úlohu, protože nominují kandidáty na volené funkce. Politické strany a jejich členové mohou ovlivnit rovnoměrnou účast žen a mužů v politickém rozhodování několika způsoby:

- **Formální nebo neformální kvóty**

Jedna z prvních stran, která formálně zavedla kvóty, **norská Strana práce**, rozhodla v roce 1983, že „*obě pohlaví musí mít při všech volbách a nominacích alespoň 40% zastoupení*“, což však nic neříkalo o tom, jak kandidátní listiny sestavit. Rok poté přišla **švédská liberální strana** s jiným systémem kvót,

tzv. „zipem“ nebo „sendvičem“, kdy se na listině kandidáti střídají, každý druhý je žena. Tento systém převzaly i ostatní švédské strany.

Ve jmenovaných orgánech - v poradních radách, vedení veřejných orgánů, komisích a výborech - jsou často ženy nedostatečně zastoupeny a mají omezené prostředky jak skutečně ovlivňovat rozhodování. Některé země přijaly používání kvót, aby v takových orgánech dosáhly vyváženého zastoupení žen a mužů. Například ve Spojeném království se vláda snaží zvýšit zastoupení žen v radách veřejných orgánů: z 30 000 pozic, do kterých jmenuje vláda, jich v současné době 34% zastávají ženy a očekává se, že ke konci roku 2005 budou ženy zastávat 45-50% míst. Některé vlády se rovněž aktivně snaží zvyšovat počet žen ve veřejných jmenovaných funkcích na celostátní úrovni používáním systému kvót (viz publikace Public Bodies 2001 ze 14. 2. 2002).

Vyváženou účast žen a mužů na politickém a veřejném rozhodování je možno definovat jako nejméně 40% zastoupení každého pohlaví v jakémkoliv rozhodovacím orgánu politického a veřejného života. To je i v souladu s rezolucí Evropského parlamentu.

Termín „**paritní prahy**“ používá např. ve svých dokumentech Rada Evropy; např. Rec(2003)3) - je definován jako „*zákonná/statutární opatření zakotvující pravidlo parity stanovením paritních prahů, tj. nejméně 40% pro každé pohlaví v poradních orgánech státu (rady, komise, pracovní skupiny, atd.), ve volených shromážděních a v případě potřeby v porotách (a jiných soudních orgánech), jakož i ve strukturách politických stran, odborů a rozhodovacích orgánů médií.*“

- **Databanka žen**

Často používaným argumentem je, že „*ženy se nechtějí účastnit politického a veřejného rozhodování*“. Významným instrumentem jak řešit tento problém může být databanka, která by poskytovala politickým stranám a dalším institucím základnu k nalezení žen, jež si přejí zapojit se do rozhodování v politice a veřejném životě.

Kvinnebasen byla zřízena v roce 1999 a provozuje ji Likestillingssenteret (Norské středisko pro rovnost pohlaví). Cílem tohoto výběrového seznamu žen je zviditelnit schopnosti a zkušenosti žen.

Databáze slouží i médiím pro rozhovory, stanoviska atd. a organizacím, institucím a dalším subjektům. Kvinnebasen má za cíl zvýšit počet žen ve vrcholných funkcích jak v soukromém, tak ve veřejném sektoru. Kvinnebasen je součástí širší databáze, která rovněž obsahuje www.forskerbasen.no a www.styrekandidater.snd.no (databáze žen pracujících ve výzkumu a kandidátek na funkce v radách). V databázi je zaregistrováno kolem 3 350 životopisů žen, z nichž 76% má zkušenosti s řídicími funkcemi a 57% zkušenosti z rad. Obecně ženy ze seznamu Kvinnebasen mají vyšší vzdělání a zkušenosti z celé řady oblastí. Jsou různého věku, mají nejrůznější zkušenosti a vzdělání.

- **Financování politických stran**

Financování politických stran z veřejných prostředků může být také pobídkou politickým stranám k prosazování rovnosti pohlaví. Finanční

prostředky mohou být přiděleny ze státního rozpočtu s výhradou, že budou použity pro zajištění rovnosti pohlaví, nebo ze zvláštního fondu pouze k tomuto účelu.

Příkladem iniciativy financování politických stran z veřejných prostředků je Francie. Zákon z 6. června 2000 o rovném přístupu žen a mužů do volených funkcí a volebních listin zahrnuje ustanovení o finančních pokutách stranám, které nepředloží kandidátku s 50% zastoupením kandidátů obou pohlaví. Pro volby do parlamentu, při kterých způsob hlasování (dvojkolový jednomandátový systém) nemůže zajistit paritu v každém volebním obvodu, stanoví zákon snížení veřejných prostředků straně, pokud rozdíl v počtu kandidátů obou pohlaví činí více než 2% celkového počtu kandidátů. Strana, jež kandiduje 49% žen a 51% mužů, tedy není penalizována. Snížení nesmí být větší než 50% částky z původního přidělu takových prostředků. Z omezení financování penalizovaných stran nemohou těžit jiné strany, protože jeho účelem není odměňovat strany dodržující zásadu parity, ale pokutovat ty, které tak nečiní.

• **Podpůrná opatření**

Evropská unie se zabývá vyváženým zastoupením v politickém životě od přijetí 3. akčního programu o rovných příležitostech (1991-1995). Programy akcí EU zahrnují opatření na podporu ženských nevládních organizací v této oblasti. Finanční či jiná podpora nevládních organizací a výzkumných ústavů hraje velkou roli při zkoumání účasti žen na rozhodování a jejich vlivu na rozhodovací postupy a prostředí. Výzkum může poskytnout základnu měřitelného pokroku a cílů, jež mají být stanoveny, zároveň umožní měřit zviditelňování a „neviditelnost“ žen. Zveřejnění výsledků výzkumu pomáhá nevládním organizacím i politickým stranám při přípravě strategií k překonání nerovnováhy žen a mužů v rozhodování.

Současný výzkum o vůdcovských stylech ženských a mužských zákonodárců ukazuje, že mezi nimi existují viditelné rozdíly - ve stylu vyjednávání, politických priorit a způsobů práce v rámci parlamentu. Jiný výzkum ukazuje, že zákonodárné orgány, které více oceňují mužské normy a životní styly, jsou pro ženy obtížným prostředím.

• **Dohled**

Základem aktivit k postupnému posílení rovnosti je vyhodnocování a monitorování pokroku. Na základě těchto znalostí a vyhodnocení stanoví vlády nové cíle a zahájí nové programy. V této souvislosti se jeví nutná potřeba **nezávislého orgánu odpovědného za dodržování a monitorování vládní politiky** v oblasti vyvážené účasti žen a mužů v politickém a veřejném životě. Příkladem takového orgánu je Observatoř parity ve Francii. Podobné instituce jsou ale skutečně efektivní jen tehdy, jsou-li odpovídajícím způsobem podporovány.

Aby bylo možno monitorovat pokrok, je třeba mít k dispozici srovnatelné údaje rozčleněné podle pohlaví. Vlády tedy musí zvážit zavedení a používání ukazatelů k monitorování a vyhodnocování pokroku v oblasti vyvážené účasti žen a mužů na rozhodování, jak v politickém, tak ve veřejném životě.

Jako příklad může posloužit způsob posouzení poměru úspěšnosti používaný v dokumentech Rady Evropy, který umožňuje porovnat podíl ženských a

mužských zvolených zastupitelů a podíl ženských a mužských kandidátů. Poměr úspěšnosti vyjadřuje vztah mezi procentem zvolených zastupitelů a procentem kandidátů.

$$\text{poměr úspěšnosti žen/mužů} = \frac{\text{procento zvolených žen/mužů}}{\text{procento kandidátek/ů}} \times 100$$

Pokud je procento zvolených žen a kandidátek stejné (tj. 30% zvolených žen, 30% kandidátek), poměr úspěšnosti je 100. Poměr úspěšnosti vyšší než 100 znamená, že poměr zvolených zastupitelů (ve srovnání s poměrem kandidátů) je nadprůměrný, poměr nižší než 100 znamená naopak podprůměrný počet.

Ústavní a legislativní změny k prosazování účasti žen v politice

Belgie

Od února 2002 belgická ústava výslovně stanovuje zásadu rovnosti žen a mužů, a legitimizuje politiku pozitivních akcí. Článek 10 ústavy uvádí, že „*rovnost žen a mužů je zaručena*“, zatímco článek 11b stanovuje, že „*zákony, nařízení či předpisy, na něž odkazuje článek 134, zaručují ženám a mužům rovné požívání jejich práv a svobod, a zejména stanovuje jejich rovný přístup do volených a veřejných funkcí.*“ Dodatečné ustanovení rovněž uvádí, že vlády složené pouze ze zastupitelů jednoho pohlaví jsou neústavní na všech úrovních rozhodování.

Ústavní změna vedla k přijetí několika zákonů, jež podporují ustanovení zákona z 24. května 1994 k uplatňování rovnováhy mužů a žen na volebních kandidátkách. Podle tohoto zákona nesmí být počet kandidátů téhož pohlaví vyšší než dvě třetiny celkového počtu volených míst.

Nové zákony (přijaté 17. 6. a 18. 7. 2002) stanovují paritu pohlaví na kandidátkách do evropských, federálních a místních voleb, přičemž na prvních dvou místech seznamu musí být uvedeni kandidáti různého pohlaví. Střídání ženských a mužských kandidátů je důležité v poměrném volebním systému, protože místo na kandidátce hraje důležitou úlohu ve volbě kandidátů.

Francie

Ústavní zákon z 8. července 1999 zavádí zásadu rovného přístupu žen a mužů do volených úřadů a funkcí. Článek 3 ústavy uzákoňuje odpovědnost prosazování rovného přístupu, zatímco článek 4 stanoví, že „*politické strany musí usilovat o prosazování této zásady.*“

Reforma byla začleněna do zákona z 6. června 2000, podle kterého ve volbách nesmí být na kandidátních listinách rozdíl v počtu mužských a ženských kandidátů větší než jedna. V jednomandátových volbách (evropských volbách a volbách určitého počtu senátorů) musí být ženy a muži uváděny střídavě v celém seznamu, zatímco ve dvoukolových volbách (obecní a regionální volby a volby do korsického shromáždění) musí každá skupina šesti kandidátů v pořadí na kandidátce zahrnovat stejný počet žen a mužů. V parlamentních volbách (jednomandátové, většinové dvoukolové) jsou zavedeny peněžité pokuty pro strany, mezi jejichž kandidáty je méně než 50% žen. Pokud rozdíl v počtu kandidátů každého pohlaví jmenovaných

stranou přesahuje 2%, je strana pokutována. Státní příspěvek podle počtu hlasů získaných v prvním kole parlamentních voleb (asi 11 centimů za hlas) je snížen o takové procento, jež se rovná polovině rozdílu mezi počtem ženských a mužských kandidátů vyjádřených jako procento z celkového počtu kandidátů.

Obecní volby 11. a 18. 3. 2001, jež byly první zkouškou zákona v praxi, ukázaly, že se jedná o účinný prostředek prosazování rovnosti. Více než 38 000 žen bylo zvoleno do městských rad měst s více než 3 500 obyvateli (právě jich se zákon týká), což činí 47,5% zvolených zastupitelů. Šlo o významný krok vpřed, protože je to téměř dvojnásobek počtu z roku 1995 (27,5%). Na druhé straně výsledky parlamentních voleb z června 2002 podobné výsledky nepřinesly. Bylo zvoleno pouze 71 žen (12,3%) do 577 tříčlenného parlamentu. Byl to malý nárůst oproti roku 1997 (10,9%). Ženy tvořily 38% kandidátů (22% v roce 1997) a pouze čtvrtina z nich byla zvolena.

Makedonie

V květnu 2002 byl přijat zákon o volbách členů parlamentu, jehož článek 37 stanoví, že každá kandidátka musí obsahovat alespoň 30% příslušníků každého pohlaví. Ve volbách v září 2002 bylo zvoleno 17,5% žen oproti 7,5% v roce 1998.

Spojené království

V únoru 2002 zavedla vláda Spojeného království zákony umožňující politickým stranám přijímat pozitivní opatření k omezení nerovnosti počtu mužů a žen zvolených v místních, celostátních a evropských volbách. Zákon umožňuje politickým stranám používat pozitivní akce.

Zákon obsahuje klauzuli zajišťující, že platnost ustanovení vyprší ke konci roku 2015. Do té doby proběhnou nejméně troje volby do každého orgánu, kterého se zákon týká (Dolní sněmovna, Národní shromáždění pro Wales, Severoirské shromáždění, Evropský parlament a volby do místních zastupitelstev). Klauzule rovněž umožňuje rozšíření ustanovení zákona následným zákonem, pokud jej bude v roce 2015 třeba.

Španělsko

Ve Španělsku kvóty poprvé uvedla PSOE v roce 1988 a nastavila je na 25%. Kvóty pro kandidátní listiny byly od té doby uplatňovány PSOE a Partido Popular a měly výrazný dopad na počet žen zvolených do parlamentu. Ženy předtím byly obvykle umístovány na konec kandidátních listin. V prvních volbách následujících po zavedení kvót došlo k 89% nárůstu v počtu žen zvolených do národního parlamentu. Nejaktuálněji se nový španělský premiér, José Luis Rodríguez Zapatero, přihlásil k prosazování genderové rovnosti v praxi a nominoval paritní vládu, která byla schválena 18. dubna 2004, čímž vytvořil druhou genderově vyrovnanou vládu (první z nich je ve Švédsku).

Ve Španělsku a Německu sice nejdříve kvótní systém přijaly levicové strany, ale pod tlakem dosáhnout podobných úspěchů jako ony, podobný přístup aplikovaly i pravicové konzervativní strany.

Vyvážené zastoupení žen a mužů ve veřejných výborech

Dánsko

V Dánsku byl přijat v roce 1985 zákon o výborech a v roce 1990 zákon o radách. V obou zákonech se uvádí, že je třeba usilovat o jejich vyvážené složení podle pohlaví. Úřady, organizace a orgány, jichž se zákony týkají, musí navrhnout stejný počet mužů a žen při jmenování členů výborů. Příslušný ministr potom provede výběr. Zákon o rovnosti pohlaví přijatý v roce 2000 stanoví, že všechny veřejné výbory a rady jmenované ministry za účelem přípravy jakéhokoliv zákona či předpisu či k provádění politiky musí mít stejné zastoupení žen a mužů. Všechny veřejné orgány či organizace nominující člena do výboru nebo rady musí nominovat jednu ženu a jednoho muže. V případech, kdy je jmenováno více osob než jedna, musí být jmenován stejný počet žen a mužů.

Finsko

Zákon o rovnosti žen a mužů ve Finsku (8. 8. 1986/609), část 4 zní:

„Úřady musí prosazovat rovnost žen a mužů účelně a systematicky, zejména změnou okolností, jež brání dosažení rovnosti.

Minimální podíl žen i mužů ve vládních výborech, radách a dalších příslušných orgánech, jakož i v obecních orgánech, s výjimkou městských rad, musí být čtyřicetiprocentní, pokud zvláštní důvody nevyžadují jinak.

Má-li agentura, instituce či městská společnost či společnost s většinou účastí státu správní radu, řídicí radu či jakýkoliv jiný výkonný či správní orgán složený z volených či jmenovaných zástupců, musí mít tento orgán stejný podíl žen i mužů, pokud zvláštní důvody nevyžadují jinak.“

Norsko

Článek 21 norského zákona o rovnosti pohlaví zní: *„Každé pohlaví musí být zastoupeno nejméně 40% členů, pokud veřejný orgán jmenuje či volí výbory, řídicí rady, rady, atd. se čtyřmi či více členy. Obě pohlaví musí být zastoupena ve výborech, atd. se 2 či 3 členy. Tato ustanovení se týkají rovněž náhradníků. Výjimky jsou možné, pokud konkrétní okolnosti zřetelně ukazují, že by splnění podmínek nebylo rozumné. Výbory, atd., sestávající podle statutárního práva pouze ze členů přímo volených orgánů, nemusí podmínky tohoto článku splňovat. Na výbory, atd., volené místními, městskými či okresními demokraticky zvolenými orgány, se vztahují ustanovení zákona o místních a okresních orgánech.“*

Parlamentní výbory či delegace pro práva a rovné příležitosti žen

Francie

Ve Francii byly ustaveny parlamentní delegace pro práva a rovné příležitosti žen v zaměstnání. Delegace Národního shromáždění byla ustavena zákonem z 12. června 1999 a senátní delegace zákonem z 15. července 1999. Každá z těchto delegací je složena z 36 členů. Na konci roku 2002 bylo v delegaci Národního shromáždění 25 žen a 11 mužů. Její členové jsou jmenováni způsobem zajišťujícím poměrné zastoupení parlamentních skupin a vyvážené zastoupení mužů a žen a stávajících výborů. Návrhy vládních a parlamentních zákonů mohou této delegaci postoupit kancelář Shromáždění, stálý výbor nebo zvláštní výbor, a ta pak vypracuje zprávu s doporučeními.

Jedním z jejich prvních úkolů bylo vyjádřit se k návrhu zákona umožňujícího rovný přístup mužů a žen do volených úřadů a funkcí.

Spojené království

Regionální úroveň

Waleské shromáždění má Výbor pro rovné příležitosti, který prosazuje zásadu rovnosti příležitostí žen a mužů, a to i každoročním genderovým auditem členstva výboru.

Skotský parlament má Výbor pro rovné příležitosti. Jeho posláním je posuzovat záležitosti týkající se rovných příležitostí a dodržování rovných příležitostí ve skotském parlamentu a podávat o nich zprávy.

Místní úroveň

Místní správa v Anglii přijímá v současné době „Standardy rovnosti“, obecně použitelný rámec, jež má napomoci místní správě dostát svým povinnostem plynoucím ze zákona proti diskriminaci, jež zakazuje diskriminaci v poskytování služeb a zaměstnání (Bristol, únor 2002).

Svaz místních správ (LGA) připravil Strategii rovnosti pohlaví (www.lga.gov.uk). Tento dokument připravuje a vytváří politiku LGA ohledně rovnosti pohlaví, jež má umožnit ženám a mužům rovnější účast v sociální, kulturní, politické a hospodářské sféře.

Bristolská místní správa má Exekutivu udržitelného rozvoje a sociální spravedlnosti a příslušnou komisi. Exekutiva je odpovědná za rozvojovou politiku pro ženy a otázky rovnosti v Radě a zřídila Ženské fórum jako stálou poradní skupinu pro všechny postupy Rady.

Hlas ženám (a mužům)! aneb Proč prosazovat rovnou reprezentaci žen a mužů v politickém rozhodování na místní, regionální, celostátní i mezinárodní úrovni?

Alena Králíková

- zapojení obou pohlaví do rozhodovacích procesů vede k rozhodnutím, která lépe odrážejí potřeby a zkušenosti občanů a občanek, respektují je, a podporují tak mj. kvalitnější alokaci veřejných zdrojů
- vzhledem k tomu, že ženy tvoří polovinu občanů, a tedy daňových poplatníků, měly by být stejně zastoupeny na pozicích, kde se přijímají politická rozhodnutí; včetně rozhodování o využívání veřejných financí
- členské státy Evropské unie se mnohokrát zavázaly k prosazování genderové rovnosti na národní i evropské úrovni
- genderová rovnost se vztahuje k základům je jedním z pilířů sociální spravedlnosti a lidských práv
- genderová rovnost je zásadním předpokladem demokracie a udržitelného ekonomického rozvoje i rozvoje lidských zdrojů
- genderová vyrovnanost vede k nastolení opomíjených nebo úplně nových témat mezi témata politické agendy

Výhody pro politické strany

- příchod nových lidí do politických stran, rozšíření perspektiv a zkvalitnění stran tak, aby lépe zastupovaly občany (včetně zastoupení

různých skupin žen: mladších i starších, se zkušenostmi v celé škále oborů apod.)

- dosažení větší podpory stranické politiky a vizím ze strany žen: ženy spíše podporují ty strany, které se zabývají tématy pro ně důležitými, a které zajišťují participaci a reprezentaci žen ve vlastních řadách a v politice.

Výhody pro ženy a muže

- zviditelnění žen a jejich životních a pracovních zkušeností a názorů v politice – nejen komunální, ale i krajské a celostátní
- překonání stereotypů
- prosazování lidských práv
- zapracování genderově relevantních témat jako je gender mainstreaming, gender budgeting, genderové analýzy a statistiky do politické agendy České republiky.

Doporučení Rady EU 96/694/EC o vyvážené účasti žen a mužů v rozhodovacích procesech z 2. prosince 1996:

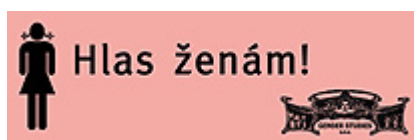
- vyvážená účast žen a mužů na rozhodování je základní součástí a podmínkou demokracie
- nedostatečné zastoupení žen je považováno za ztrátu pro společnost
- vyvážená účast žen a mužů v politice znamená „cestu k rozšiřování idejí, hodnot a chování, jejímž výsledkem má být větší míra spravedlnosti a rovnosti pro muže a ženy ve všech oblastech života společnosti, a cestu k plnému využití lidského potenciálu“
- členské státy mají přijmout ucelené integrované strategie zaměřené na podporu vyvážené účasti žen a mužů v rozhodovacích procesech a vytvoření vhodných (legislativních, regulačních, stimulačních) opatření, která by vedla k dosažení tohoto cíle
- podstatnou roli hraje přesné definování kvantitativních cílů a specifických indikátorů a jejich vyhodnocení.

Indikátory k hodnocení genderové rovnováhy v politickém rozhodování schválené Radou EU 22. října 1999:

- podíl žen v národním parlamentu
- podíl žen v regionálních zastupitelstvech/parlamentech
- podíl žen v obecních zastupitelstvech
- opatření zaměřená na podporu vyrovnané účasti ve volbách
- podíl žen v národní vládě a v Evropské komisi
- zastoupení žen a mužů na ministerských postech
- zastoupení žen a mužů na a postech náměstků a vrchních ředitelů
- podíl žen a mužů mezi vysoce postavenými státními úředníky podle sfér působnosti
- podíl žen na nejvyšších soudech a v Evropském soudním dvoře.

Rezoluce EP o ženách v rozhodovacích procesech č. 399Y076(01), 2. března 2000

- odsouhlasila používání kvót jako přechodné opatření k dosažení zvýšeného zastoupení žen v politickém rozhodování
- vyzvala Evropskou komisi k povzbuzování vlád jednotlivých států (včetně orgánů a delegací zapojených do rozšiřovacího procesu) k implementaci politik a programů zaměřených na budování genderové rovnováhy
- vymezila genderovou vyváženost hranicí min. 40% pro každé pohlaví ve všech oblastech politiky
- prostřednictvím článku 13 se obrací na vlády všech zemí, kde je politické zastoupení žen nižší než 30%, a vyzývá je, aby zhodnotily různý dopad volebních systémů na politické zastoupení žen ve volených orgánech, zvážily reformu volebního systému a zavedly legislativní opatření (formální kvóty), nebo aby doporučily politickým stranám zavést kvótní systém, či jiná opatření na podporu vyvážené účasti.



KVÓTY a právo žen na reprezentaci

Alena Králíková

Jen pokud bude ve volbách překonána tzv. kritická hranice 30% zastoupení žen, bude možné efektivně prosazovat politiku rovných příležitostí uvnitř institucí a orgánů České republiky a podnikat „konstruktivní kroky“ ve prospěch rovnosti mezi muži a ženami. Bude-li v politice – nejen v Parlamentu, ale i v místních zastupitelstvech a v krajích – vyšší zastoupení žen, budou zákony, opatření a rozhodnutí lépe odrážet potřeby občanů a občanek ČR. Teprve 30% podíl žen mezi poslanci, senátory a zastupiteli je hranicí, kdy dosud méně reprezentované pohlaví dokáže prosadit své postoje a názory, jež jako skupina sdílí.

Jedním z dočasných prostředků, jak dosáhnout vyrovnaného zastoupení žen a mužů v politice, je zavedení kvót pro kandidátní listiny politických stran do volebního zákona jako je tomu v řadě evropských zemí (Francie, Nizozemí, Dánsko, Slovinsko, Belgie). Kvóty mohou být stanoveny různým způsobem – stanovením např. minimálního zastoupení 30% žen na kandidátní listině, zavedením zipového systému, kdy se na kandidátní listině pravidelně střídá muž a žena, resp. žena a muž, nebo prostřednictvím ustanovení parity. V tom případě je například 40% míst na kandidátní listině určeno ženám, 40% míst mužům a zbytek je ponechán „volné soutěži“. Kvótní systém i paritní demokracie jsou způsobem uznání rovnosti osob obou pohlaví, zajišťuje však zároveň respekt k jejich rozdílům. Paritní demokracie je

prostředkem k dosažení rovného sdílení práv, povinností a zdrojů muži a ženami.

Parita je velmi aktuálním konceptem, který respektuje právo občanů na co nejrepresentativnější a co nejdemokratičtější fungování systému, v němž žijí. Je-li totiž společnost složena z mužů a žen, měli by se ženy a muži stejnou měrou podílet na rozhodování o věcech, které ovlivňují jejich životy. Ačkoli některé ženy deklarují svůj pocit rovnoprávnosti s muži, nesmí být tento postoj důvodem k přehlížení faktu, že ženy jsou příliš často vyloučeny z participace v politických rozhodovacích pozicích.

Zavedení kvótního systému není diskriminací. Je kompenzací situace, kdy existovaly a nadále přetrvávají bariéry ztěžující ženám rovný a spravedlivý podíl na rozhodovacích procesech v politickém životě. Ženy mají právo na stejnou reprezentaci jako muži.

Ženy mají o politiku zájem. Proti názoru, že tomu tak není, hovoří nejen jejich vysoká angažovanost na místní a regionální úrovni a v nevládních organizacích, ale i vysoká úroveň vzdělání, jehož dosahují. Spíše než parita a všechny její aspekty by měla být zpochybnována současná situace na politické scéně. Měli bychom se zamyslet nad tím, zda současná podoba kandidátek jednotlivých politických stran v České republice odpovídá našim představám, a případně těm, kdo je sestavovali, položit otázku, proč se ženy nacházejí buď jen na nevolitelných místech nebo jen na první pozici a pak dlouho nikde.

Ženy tvoří 51% obyvatel Evropské unie. Tento fakt se ale neodráží v žádné vládě, parlamentu, podnikatelské sféře, ani v institucích, které vydávají důležitá rozhodnutí. Dokud ženy nedosáhnou rovnosti v oblasti rozhodování, budou postrádat část svých občanských práv.

Je smutné, že ženy jsou nominovány na prezidentky pouze v případech, kdy je zcela jasné, že nemají šanci zvítězit. Nikdy nebylo v německém parlamentu zastoupení žen tak vysoké jako dnes. Doposud nikdy nebyla ženská politická participace tak výrazná a přesto je stále nedosažitelné prosadit ženu na prezidentskou pozici.

Claudia Neuess, politická konzultantka, o kandidatuře Gesine Schwan na prezidentku, F.CZ 2004

Řada stran se stále domnívá, že muži jsou snadněji zvolitelní než ženy, protože jisté pozice již zastávají, a proto do mužů více "investují". Na druhou stranu výsledky všech dosavadních voleb, které se na základě paritního zákona konaly, potvrzují, že tam, kde byl zákon dodržen, je reprezentace žen vyšší. Je však důležité mít na paměti, že míra zastoupení žen nezávisí jen na zákoně nebo kultuře politických stran. Významnou roli hraje veřejné mínění, které vyvíjí tlak na politické strany, a samozřejmě i neziskové organizace, které se otázkami politické reprezentace a informačními kampaněmi zabývají. Ženy dokázaly, že jsou schopné převzít role lídrů, ale jistý "machismus" je politice samozřejmě stále ještě vlastní. Dnes se však nemůže projevit tak snadno jako dříve a zůstat bez reakce.

Muriel Rouyer, bývalá koordinátorka Observatoire de Parité, v přednášce o francouzském paritním zákoně, F.CZ 2004

V Belgii se počet žen - poslankyň zvýšil také teprve po zavedení kvótního systému. Jeho prosazení nás stálo hodně úsilí, řada politiků dlouho namítala, že když pro ženy, tak to můžeme rovnou schválit kvóty pro handicapované, pro mladé, staré apod. Ale copak jsou ženy menšinová skupina?

Miet Smet, bývalá belgická ministryně pro rovnost a poslankyně Evropského parlamentu, na konferenci „Parlament žen – ženy ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004, F.CZ 2004

STRUČNĚ A AKTUÁLNĚ...

Česká republika: v Poslanecké sněmovně je 34 žen, tj. 16,5%, v Senátu je pouhých 11% žen. V krajích je 12 žen (z celkového počtu 129 radních), tj. zhruba 10%; na postu hejtmanů jsou však zastoupeni výhradně muži. V ústavním soudu pracují tři soudkyně. Do Evropského parlamentu bylo zvoleno celkem 5 žen z 24 českých poslanců.

Evropská unie: mezi lety 1991 a 1999 vzrostl počet žen ve všech významných evropských institucích: V Evropském parlamentu z 19% na 31%, V Evropské komisi z 10% na 25%, ve vládách členských států z 11% na 23%. Po volbách do EP v červnu 2004 je ženami obsazeno 30,33% z celkových 732 míst. Nejúspěšnějšími státy z 10 nových členských zemí jsou Litva (6 poslankyň z 13 litevských zástupců) a Slovinsko (3 ženy z celkového počtu 7 poslanců). Z celkového počtu 24 českých poslanců je v EP celkem 5 žen (20,8%).

Pouze tři ženy jsou v čele parlamentních výborů: sociální demokratka **Perevench Beres** z Francie (hospodářského výbor), Italka **Luisa Morgantini** za konfederaci evropské levice (rozvojový výbor), a křesťanská demokratka **Anna Záborská** ze Slovenska (výbor pro práva žen a rovnost pohlaví). Anna Záborská byla zvolena přes protesty mnoha poslanců, především právě z řad evropských zelených. Četné protesty přišly do Brusely i ze Slovenska, kde různá sdružení a občanské iniciativy protestovaly proti její nominaci na tuto funkci. Důvodem byla její opakovaná vyjádření ve slovenském tisku, že homosexualita je "zdravotní defekt" a její strana má pochybnosti, zda homosexuálové mohou pracovat jako učitelé. Tato prohlášení jsou v přímém rozporu s evropskými antidiskriminačními liniemi. Záborská se rovněž vyjádřila proti beztrestnosti potratů.

ZÁVĚR

Bude-li stejný trend – tedy spíše nízké zastoupení žen na kandidátkách jednotlivých stran – pokračovat i v dalších volbách, které ČR čekají, zůstane opět na voličích a voličkách, aby se aktivní účastí ve volbách a zároveň podporou žen na kandidátkách, vyslovili pro adekvátnější reprezentaci žen a mužů v politice. Podle dostupných průzkumů by totiž ženy i muži přivítali vyrovnanější tvář české politiky – na místní, regionální i národní úrovni. I

přesto nebyla a ani dnes, po druhých volbách do krajských zastupitelstev, není mezi hejtmany ani jediná žena...

Druhou možností pro to, aby ženám byl dán hlas a respekt v politice, je novela volebního zákona. Ta by mohla – stejně jako v mnoha evropských zemích – zavést dočasné opatření kvót na kandidátních listinách pro méně reprezentované pohlaví. Novela volebního zákona je nyní jakoby ve vzduchoprázdnu - nestálo by tedy za to diskutovat o ní veřejně?

Bibliografie

Europe for Women, Women for Europe, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2004

Na cestě do Evropské unie - průvodkyně nejen pro ženy, Aspekt, eFka, Gender Studies, PSF, Heinrich-Böll-Stiftung, Praha 2002

Ženy 2000: rovnost mužů a žen, rozvoj a mír pro 21. století, OSN New York 2000 – Zpráva Dočasněho výboru všech účastníků 23. zvláštního zasedání Valného shromáždění, Gender Studies, o.p.s. a Karat Coalition, Praha 2001

Regionální zpráva o institucionálních mechanismech pro zlepšení postavení žen v zemích střední a východní Evropy, Národní zpráva České republiky, Gender Studies, o.p.s. a Karat Coalition, Praha 1999

Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů
http://www.feminismus.cz/download/GS_stin.pdf

Priority a postupy vlády
<http://www.mpsv.cz/scripts/clanek.asp?lg=1&id=696>

Národní zpráva o "Plnění pekingské akční platformy"
<http://www.mpsv.cz/scripts/clanek.asp?lg=1&id=698>

Princip rovného zacházení s muži a ženami v zaměstnání
<http://www.mpsv.cz/scripts/clanek.asp?lg=1&id=713>

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)
http://www.unicprague.cz/suba.php3?kap=zpravy&podkap=diskriminace_zen.htm

Platforma pro Akci - závěrečný dokument 4. světové konference OSN o ženách v Pekingu, 1995
<http://feminismus.cz/ebooks/platforma/>

Online Women in Politics
<http://www.onlinewomeninpolitics.org/statistics.htm>

Statistics and indicators on women and men
<http://unstats.un.org/unsd/demographic/ww2000/index.htm>

49th Session of the Commission on the Status of Women - 28 February to 11 March 2005
<http://www.un.org/womenwatch/daw/Review/english/49sess.htm>

Commission on the Status of Women 49th Session, *Official Documents*
<http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw49/documents.html>

1995-2005: Review of the Implementation of the Beijing Platform for Action by the European Union, Report by the European Women's Lobby
<http://www.womenlobby.org/pdf/beijing-en.pdf>

Recommendation Rec (2003) 3 of the Committee of Ministers to member states on balanced participation of women and men in political and public decision making adopted on 12 March 2003 and explanatory memorandum

[http://www.coe.int/T/E/Human%5FRights/Equality/03%2E%5FWomen%5Fand%5Fdecision%2Dmaking/001_Rec\(2003\)3.asp#TopOfPage](http://www.coe.int/T/E/Human%5FRights/Equality/03%2E%5FWomen%5Fand%5Fdecision%2Dmaking/001_Rec(2003)3.asp#TopOfPage)

Women in politics in the Council of Europe Member States

[http://www.coe.int/T/E/Human%5FRights/Equality/03%2E%5FWomen%5Fand%5Fdecision%2Dmaking/098_EG\(2002\)06.asp#TopOfPage](http://www.coe.int/T/E/Human%5FRights/Equality/03%2E%5FWomen%5Fand%5Fdecision%2Dmaking/098_EG(2002)06.asp#TopOfPage)

Women in the European Union

<http://www.helsinki.fi/science/xantippa/wee/wee1.html>

Informační portály:

ASPEKTin - feministický webzín

http://www.aspekt.sk/aspekt_in.php

Feminet.sk

<http://www.feminet.sk>

Feminismus.cz – o ženách, mužích, feminismu a gender studies

<http://www.feminismus.cz>

WomenWatch – Information and Resources on Gender Equality and Empowerment of Women

<http://www.un.org/womenwatch>

Genderové balíčky vydává:

Gender Studies, o.p.s.

kontaktní osoba: Alena Králíková, ředitelka

Gorazdova 20, 120 00 Praha 2

tel/fax: +420-224-915-666

mobil: +420-777-910-943

email: gender@ecn.cz

Archív genderových balíčků: www.feminismus.cz – **sekce Dokumenty**

Vydávání genderových balíčků podporuje

